

A KELETNÉMET ÖSSZNÉPI VAGYON FELSZÁMOLÁSA - TERVGAZDASÁGBÓL A PIACGAZDASÁGBA

KNOLL-CSETE EDIT¹

Absztrakt

A keletnémet privatizációt menedzselő politikus-üzletember, Detlev Karsten Rohwedder² elleni merénylet a legújabb kori német történelem egyik leginkább titokkal övezett, a mai napig feltáratlan jogi esetei közé tartozik.³ Rohweddert, az elismert szociáldemokrata politikust és üzletembert 1990. július 3-án nevezték ki a Vagyonkezelő Ügynökség (Treuhandanstalt, THA, Treuhand) elnökének, ezt a posztot 1990 augusztusától biztosként, majd 1991. január elsejével elnökként töltötte be. Feladata volt a Német Demokratikus Köztársaság (NDK) állami tulajdonú üzemének privatizálójá. A sajátos szemléletű menedzsert 1991 április elsején, hűsvétnek hétfőjén gyilkolták meg düsseldorfi házában. Az ügy igazi motívuma és a tettes a mai napig ismeretlen⁴. A büntettet a baloldali terrorista Vörös Hadsereg Frakció (RAF) vállalta magára, ugyanakkor a nyomozás során számos kérdés merült fel, amely esetleg arra utalhat, hogy a keletnémet Stasi⁵ volt munkatársai, vagy a korábbi keletnémet párt, az SED⁶ is felelősségre vonható a gyilkosságért, bár érdekes módon semmi utaló nyomot nem találtak arra, hogy a nyomok esetleg a keleti tartományokba vezetnének. Rohwedder vállalta a volt a keleti tartományok gazdaságának talpra állítását, ennek érdekében a keletnémet vagyon kezelését és ujjszervezését, a köztulajdonú üzemek privatizálásának megvalósítását és

1 PHD Hallgató a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájában, Témavezetője: Dr. Becsey Zsolt László tudományos főmunkatárs, Társadalomtudományok és Nemzetközi Tanulmányok Intézete, illetve a publikáció témájában Prof. Dr. Tóth Mihály egyetemi tanár, Bűnügyi Tudományok Intézete

2 Detlev Karsten Rohwedder (1932 október 15 Gotha – 1991 április 1. Düsseldorf) politikus, menedzser, a német szociáldemokrata párt (SPD) tagja, 1990 novemberében az év menedzserének választották, megkapta a köztársaság tiszti keresztjét, 1971 óta az SPD tagja.

3 RAF, Stasi und der Treuhand-Chef: Rätsel Rohwedder-Mord - YouTube

4 „Titkot tartalmazó szakmai anyagokat titokban is kell tartani.” Gerhard Schindler: Wer hat Angst vorm BND? 174. oldal

5 Az Állambiztonsági Minisztérium az NDK állambiztonságáért felelős központi államigazgatásai szerve volt, feladatai közé tartozott többek között az államhatár őrzése, a belső karhatalmi és a különféle titkosszolgálati feladatok ellátása, így különösen a belső politikai elhárítás, vagyis a politikai rendőrség működtetése. A Minisztériumot 1950 február 8-án alapították, majd 1989 november 18-án áteveztek állambiztonsági hivatalnak, röviden Stasi-nak. Az NDK felbomlását követően, 1990 március 31-ével minden Stasi-munkatársat elbocsátottak, a néhány száz megmaradt foglalkoztatottal másfél évvel később létrehozták a szövetségi NDK-s dokumentumok archívumáért felelős meghatalmazott hivatalát.

6 A Német Szocialista Egységpárt (NSZEP), németül Sozialistische Einheitspartei Deutschlands (SED), 1946-ban alakult meg Németország szovjet megszállási övezetében, majd az 1949-ben megalakult pártállami Német Demokratikus Köztársaság állampártja, politikai vezető ereje volt 1989-ig. A rendszerváltás után elvesztette vezető szerepét és a Demokratikus Szocializmus Pártja (Partei des Demokratischen Sozialismus, PDS) (1990-2007) néven alakult újjá.

menedzselését. Feladatköréhez tartozott a keletnémet gazdaság szanálásán és a közel tizenkétezer, népi tulajdonban levő NDK-s üzem privatizációján túl a föld és ingatlan tulajdonviszonyok megoldása is. Feladatát sajátos módon az üzemek bezárásával, illetve olcsó kiárusításával oldotta meg, s tulajdonképpen nevéhez köthető több mint 3 millió munkahely leépítése is.

Kulcsszavak: privatizáció, német egység, keletnémet gazdaság, munkanélküliség, kritikák, privatizációs törvény, privatizációs ügynökség

Bevezetés

Az NDK felbomlásakor számos keletnémet cég nem volt képes helytállni a hirtelen „részakadt” szabadpiaci versenyben, és csődbe ment, felszámolásra került. Már 1991 elején látszott egyfajta gazdasági összeomlás a keleti tartományokban. A folyamatot az sem segítette igazán, hogy tulajdonképpen a nyugatnémet vállalatok saját telephelyük védelmében inkább piacot kívántak venni, és nem örültek az új konkurenciának, ezért igyekeztek „befektetőként” jelentkezni a kiárusításokban. Az igazsághoz tartozik az is, hogy az NDK-s üzemekben túlfoglalkoztatás volt, és sajnos még a befektetett tőkét sem térítették meg a sokszor gazdaságtalanul, elavult technológiát használó gyárak. A keletnémet és a nyugatnémet márka közötti árfolyam hibás rögzítése egyben azt is eredményezte, hogy a keletnémet termékek egy csapásra sokkal drágábbak lettek, mint a nyugatnémet áruk. Így maguk az új tartományok lakosai is inkább például használt nyugati autókat vásároltak, mint például Trabantot. Sajnos az állami vagyonkezelő társaság, a „Treuhandanstalt” ahelyett, hogy segítette volna a keletnémet magánosítást, a privatizáció keretében leginkább is leépítéseket hajtott végre, s az így minimális létszámúra redukált keleti vállalatokat (pl. Interflug) hagyta csődbe menni, illetve szétszabdalta és nyomott áron nyugatnémet befektetőknek adta el. Ennek következtében a keleti tartományokban a munkanélküliség rohamosan növekedett.

1. A népi tulajdonú üzemek magánosítása

Az NDK-ban mintegy 12 ezer gyárat tartottak számon több mint 4 millió foglalkoztatottal. A keletnémet privatizáció során már 1990 második felében 1422 népi tulajdonú vállalat került főleg nyugatnémet tulajdonosok kezébe, hogy minél könnyebben magánosíthatók legyenek ezek a vállalatok, a foglalkoztatottakat máris felére, vagy még kevesebbre csökkentették. Egy év alatt, 1990-re, az NDK-s foglalkoztatottak száma közel egy millióval csökkent 1989-hez képest. Utolsó munkatársainak írt levelében „Brief an alle Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter” Rohwedder így fogalmazott: „A szanálás leghatékonyabb módja a privatizáció.” Halála után a privatizáció nem állt le, sőt felgyorsult, 1994-ben a THA legutolsó évében 3568 üzemet privatizáltak. Az érintett gyárakban-üzemekben foglalkoztatottak száma a magánosítás befejeztével 1,3 millióra csökkent.

Ez alatt a pár év alatt tehát számos cég került nyugatnémet üzemek kezébe, és még ennél többen mentek csődbe. A megmaradt üzemeknek további leépítésekkel kellett szembenézniük, legtöbbször a munkaerő nagy részének további elbocsátására kényszerült. A menedzsmentet lefejezték, főleg nyugatnémet vállalati vezetők kerültek

a felsőbb vezetői pozíciókba. Mindezekért sokan a Treuhandot okolták.⁷ A kritikák középpontjában teljesen egyedül Rohwedder állt, akit 1990-ben az év menedzserének választottak meg, és aki továbbra sem vette figyelembe azokat a figyelmeztető jeleket, amik arra utaltak, hogy a privatizáció nem teljesen jogszerűen és a gazdasági érdekek, a keletnémet gazdaság fellendítése érdekében történik, hanem éppen ellenkezőleg, a teljes keletnémet gazdaság csődbe vitelével egyfajta gazdasági társadalmi katasztrófába torkollik.⁸ Ennek következtében várható volt, hogy hamarosan merényletet követnek el ellene, erre figyelmeztetéseket is kapott az információs hivataltól, azonban továbbra sem volt hajlandó fokozott személyi biztonságvédelmi intézkedések meghozatalára, illetve bevezetésre, azokat figyelmen kívül hagyta.

Az „Egy szupersztár hanyatlása”⁹ című korhű nyilatkozatokat idéző összefoglalóban található elemzések is több téves lépésre hívják fel a figyelmet a piaccgazdaságosítás területén. Helmut Schmidt¹⁰ például úgy vélte, hogy a központi hibák egyike volt a privatizáció módja (másik nagy hiba az árak egy az egyben való megtartása, továbbá a nyugatnémet jogszabályok egy az egyben való átvétele, amiket a keletnémetek nem is ismertek). Az NDK-sok nem rendelkeztek ugyanis elegendő vagyonnal ahhoz, hogy tulajdont tudjanak vásárolni az üzemekben, nem volt hozzáférésük bankhitelekhez sem, így még a legkisebb vállalatokat sem tudták megvenni. Így szinte az összes privatizált cég nyugatnémet tulajdonosokhoz, illetve menedzserek kezére került. Kurt Biedenkopf¹¹ szerint Kelet-Németországban az emberek évtizedeken át arra vágytak, hogy a nyugatnémet gazdasági jólétben részesülhessenek. Így egyértelmű volt, hogy nem lesznek azzal megelégedve, hogy a bérek csak 35 százalékát kapták meg az egységesülést követően. Hosszú távon azonban mindenképpen az lett volna kívánatos, hogy minél gyorsabban egyenlítsék ki a béreltetéseket (ma 10-15 százaléknyi a különbség), és hozzák egy szintre mindkét országrészben szerezhető béreket ahhoz, hogy helyreálljon a bizalom és az elégedettség, és megakadályozzák, hogy a fiatal szakképzett munkaerő elvándoroljon a nyugati tartományokba. Hilmar Kopper¹² pedig arra hívja fel a figyelmet, hogy sajnos nem sikerült megakadályozni az elvándorlást, hiszen miután nem jött pénz a keleti tartományokba, az emberek vándoroltak el a pénzhez a nyugati régiókba. Párhuzamosságokra ugyanis nem volt szükség, így ezért senkinek sem volt érdeke egy gyár felépítése, illetve megtartása, talpra állítása keleten, ha már nyugodtan megvolt rá megfelelő kapacitás.

7 <https://www.bundesstiftung-aufarbeitung.de/de/recherche/dossiers/mythen-ueber-die-ddr/treuhand/materialien>

8 Abzocke im Osten - Die Einheitsverbrecher - ZDFmediathek

9 AUST, Stefan, RICHTER, Claus, STEINGART, Gábor: Der Fall Deutschland, Abstieg eines Superstars, Piper Verlag GmbH, München, 2005, Kapitel 9: 1989/1990: Chruskurs in die Einheit 164-195. oldal, Kapitel 10: 1990 bis 1998: Verblühende Landschaften, 196-215. oldal

10 Helmut Heinrich Waldemar Schmidt (Hamburg, 1918. december 23. –

Hamburg, 2015. november 10.) német szociáldemokrata politikus, 1974 és 1982 között az NSZK kancellárja. www.hu.wikipedia.org/wiki/Helmut_Schmidt

11 Kurt Biedenkopf 1930. január 28-án a Rajna menti Ludwigshafenben született és az Elba menti Drezdában 2021. augusztus 12-én hunyt el. Biedenkopft 1990. november 8-án választották meg az újra létrejött Szász Szabad Állam miniszterelnökévé, ezt a tisztséget 2002. április 18-ig töltötte be. www.de.wikipedia.org/wiki/Kurt_Biedenkopf

12 Hilmar Kopper (13. März 1935 Oslonino, Polen - 11. November 2021 Rothenbach) német bankmenedzser (Deutsche Bank)

2. A vagyongazdálkodó ügynökség alapítása, feladatai

Az NDK Modrow-kormányának Minisztertanácsa már 1990. március 1-jén úgy határozott, hogy létrehoz egy intézményt a közvagyon vagyongazdálkodói kezelésére (Treuhandanstalt/THA). A határozattal együtt hatályba lépett az állami tulajdonú szövetkezetek, vállalatok és gyárak gazdasági társasággá történő átalakításáról szóló rendelet.¹³

A privatizáció (latin privatusból) jelentése tulajdonképpen szűk értelemben a köztulajdonban (állami, szövetkezeti, TSZ) lévő gazdasági szereplők magántulajdonosi szerkezetbe történő átalakítására utal. Tágabb értelemben a privatizáció a korábbi állami tevékenységeknek a gazdaság magánszektorába történő áthelyezését jelenti. Nincs azonban általánosan elfogadott meghatározás. A volt szocialista országokban tulajdonképpen az elsődleges tulajdon az állami ösztönei tulajdon volt. Másodlagos társadalmi tulajdonnak számított a kolhoz típusú oszthatatlan szövetkezeti tulajdon. Az állami tulajdon belülről egységes és oszthatatlan volt, az úgynevezett intézményi típus szerint mintegy alvagyongként kialakított állami vállalatok, operatíván igazgatták, a felülről, az államigazgatási szervek által kinevezett igazgató vezetése mellett. A termelőeszközök magántulajdona rendkívül korlátozott volt, a vállalkozási jellegű, profit szerzésre irányított kapitalista magántulajdon tiltott volt. Az alacsony életszínvonal miatt meglehetősen minimális fogyasztási javak un személyi tulajdont képeztek, amelyet a társadalmi tulajdon mellett szocialista jellegű tulajdonformaként ismertek el. Az 1980-as évektől kezdve különböző gazdasági megoldások születtek, jellemzővé vált a munkás-önigazgatás, szakszervezetek, állami vállalatok egyre növekvő önállósága.¹⁴

A Treuhandanstalt Vagyongazdálkodó társaságot az NDK utolsó éveiben, 1990-ben alapították azzal a céllal, hogy a népi tulajdonú üzemeket a szociális piacgazdaság alapvető feltételeinek megfelelően magántulajdonba kerüljenek az üzemek hatékonyságának és gazdasági versenyképességének biztosításával. Amennyiben ez nem lehetséges, ezek bezárásával. Az erre vonatkozó törvény¹⁵ ("Treuhandgesetz vom 17. Juni 1990 (GBl. DDR 1990 I S. 300), das zuletzt durch Artikel 590 der Verordnung vom 31. August 2015 (BGBl. I S. 1474) geändert worden ist") céljával a következőket jelölték meg: bonyolítsa le a privatizációt amilyen gyorsan csak lehetséges, lehetőleg minél több vállalatot tegyen versenyképessé, biztosítsa ezáltal a munkahelyeket, sőt teremtsen újakat, az ingatlanokat és a földtulajdont tegye gazdasági célok számára elérhetővé. Történelmi távlatból visszatekintve és a megtörtént valóság tükrében alátámasztható, hogy ezeket a megjelölt feladatokat és a kitűzött célokat a privatizációs társaság nem teljesítette.

13 www.deutsche-einheit-1990.de/ministerien/ministerium-fuer-wirtschaft/treuhandgesetz-und-treuhandanstalt/

14 Sárközy, Tamás: A privatizáció Joga Magyarországon (1989-1993), Akadémia Kiadó, Budapest, 1993, Privatizáció Kelet-Európában: kitörés a szocialista gazdasági rendből 9-16. oldal

15 www.gesetze-im-internet.de/treuhg/TreuhG.pdf - Gesetz zur Privatisierung und Reorganisation des volkseigenen Vermögens Treuhandgesetz)

3. Társasági forma és személyügyek

Az NDK megreformálásával, majd a két Németország újraegyesítésével összefüggésben felmerült a kérdés, hogy hogyan kezeljék az NDK-s állami tulajdonú vállalatokat (VEB). Amellett, hogy lehetőség nyílt arra, hogy nyugaton szokásos vállalati jogi formává alakítsák át őket, szoba került egy holdingtársaság – úgymond "állami holding" – létrehozása is az NDK teljes állami tulajdonú vagyonaára. 1990. február 12-én a Demokráciát Most (Demokratie Jetzt)¹⁶ ellenzéki csoport javaslatot terjesztett elő kerekasztal ülésekre a "Javaslat egy vagyongazdálkodó holding azonnali alapítására az NDK-állampolgársággal rendelkező polgárainak részesedési jogainak védelme érdekében" címmel. Ebben javaslatot tettek az NDK-polgárok számára kibocsátandó részvények, kuponok bevezetésére, amit később a monetáris, gazdasági és szociális unióról szóló államszerződés csak fakultatív rendelkezésként sorolt fel, és végül ez az elképzelés lekerült a napirendről.

Az 1990. március 1-ji döntés értelmében végül megállapították a közvagyon-kezelő Intézetet, a Vagyonkezelő Ügynökséget. Első elnöke rövid ideig a Modrow-kormány korábbi miniszterelnök-helyettese, Peter Moreth¹⁷ volt. A Treuhandanstalt tevékenysége az NDK Népi Kamarája által 1990. június 17-én elfogadott, az állami tulajdonú eszközök privatizációjáról és átszervezéséről szóló törvényen (Treuhandgesetz) alapult, részét képezte az Egyesítési Szerződésnek és az 1990. május 18-i államszerződésnek. 1990. július 1-jén mintegy 8500 vállalatot rendeltek alá, ahol több mint négy millió ember dolgozott. Az újraegyesítéssel a szövetségi pénzügyminisztérium technikai felügyelete alatt álló szövetségi közjogi intézménnyé¹⁸ vált.

Az 1990. október 3-i újraegyesítéskor az THA személyi és anyagi erőforrásai annyira elégtelenek voltak, hogy az Intézet csak korlátozott mértékben volt képes működni. A szövetségi kormány 1990 júliusában úgy döntött, hogy a felső vezetést a piaccgazdaságban tapasztalattal rendelkező nyugatnémet személyiségek fogják betölteni. Miután Reiner Maria Gohlke¹⁹ néhány hónap múlva lemondott, Detlev Karsten Rohwedder, a Hoesch AG addigi vezérigazgatója lett az igazgatótanács elnöke, az igazgató tanácsba bevásáztatták például Jens

16 A Demokráciát Most politikai mozgalom Kelet-Németországban alakult ki a német újraegyesítés idején. Hivatalosan 1989. szeptember 12-én alapították, később egyesült az Új Fórummal és a Kezdeményezés a békéért és az emberi jogokért mozgalmakkal 1991. szeptember 21-én potsdami pártként megalakult a Bündnis 90, amely 1993 májusában egyesült a Zöldekkel (Bündnis 90/Die Grünen).

17 Peter Moreth (Chemnitz, 1941. július 28. – Berlin, 2014. február 4.) keletnémet közgazdász, liberális politikus, a Modrow-kormány alelnöke. A Német Liberális Demokrata Pártnak (LDPD) 1962-től tagja. 1971 és 1983 között az LDPD Cottbus megyei pártszervezetének elnöke, 1983-tól az LDPD Magdeburg megyei elnöke. 1989 novemberétől Hans Modrow kormányának alelnöke. 1990 március 1-jén a Német Demokratikus Köztársaság Állami Vagyonügynökségének elnökévé nevezték ki, amely intézmény élén ugyanezen év július 15-ig állt.

18 A közjogi intézmény: közfeladatot ellátó közjogi jogi személy, amelynek feladatait törvény vagy alapszabály ruházta rá.

19 Reiner Maria Gohlke (Beuthen, 1934. július 29. –) 1978-tól az IBM Germany ügyvezető igazgatója és igazgatósági tagja volt. Volker Hauff közlekedési miniszter 1982. május 13-án a Deutsche Bundesbahn első elnökévé nevezte ki. Werner Dollinger, Hauff utódja 1987-ig Gohlke-t bízta meg a veszteséges államvasút szerkezetátalakítási koncepciójának kidolgozásával. 1990. július 16-tól 1990. augusztus 20-ig rövid ideig a Treuhandanstalt elnöke volt.

Odewaldot²⁰, a Kaufhof AG korábbi vezérigazgatóját is. Miután a Treuhand vezetőjét, Rohwedert 1991. április 1-jén meggyilkolták, senki sem akart az utódja lenni, a jelöltek nem vállalták a veszélyt, végül Birgit Breuel²¹ CDU-s politikus lett az új elnök, tanácsadói voltak többek között elismert menedzserek, illetve politikusok is, köztük Klaus von Dohnanyi²² és Klaus Schucht²³.

4. Jogi alapok

A Treuhandanstalt az Egyesítési Szerződés, valamint az NDK pártjai és tömegszervezetei vagyonának felülvizsgálatával foglalkozó független bizottsággal (UKPV) egyetértésben, az NDK politikai pártokról szóló törvénye alapján járt el.

Az ide vonatkozó jog normák:

- 1990. március 1-jei határozat a köztulajdonkezelői vagyongazdálkodási intézet (Treuhandanstalt) létrehozásáról
- Az állami tulajdonú kolhozok, gazdasági társaságok és intézmények korlátozott felelősségű társasággá történő átalakulásáról szóló, 1990. március 1-jei rendelet
- 1990. július 1-jei törvény (TreuHG) az állami tulajdonú eszközök privatizációjáról és átszervezéséről
- 1990. július 6-diki Kommunális vagyon törvény (Kommunalvermögensgesetz, KVG) a községek, városok és körzetek vagyonáról
- kártérítési törvény (EALG)
- A nyitott ingatlanokkal kapcsolatos kérdések szabályozásáról szóló törvény (BARoV)

Később kiegészülve az alábbi törvényekkel:

- A beruházási prioritásokról szóló 1992. évi törvény
- Az adósságtámogatási törvény 1993. évi törvény

20 Jens Odewald (Hannover, 1940. szeptember 21. –) a Tchibo Holding AG felügyelőbizottságának elnöke és a Kaufhof AG igazgatótanácsának elnöke volt. 1996-ban megalapította az Odewald & Cie befektetési társaságot. 1990. augusztus 29-től 1993. április 20-ig a Treuhandanstalt igazgatótanácsának tagjaként is tevékenykedett.

21 Birgit Breuel, született Münchmeyer (Hamburg-Rissen, 1937. szeptember 7. –) német politikus, politológiát tanult a hamburgi, oxfordi és genfi egyetemeken, de nem szerzett diplomát. A kiskereskedelmi üzletasszony 1966-ban csatlakozott a CDU-hoz. 1990-ben bevásárolták a Treuhandanstalt vezetésébe, majd egy évvel később a meggyilkolt Detlev Rohwedder utódja lett az elnöki székben. A Treuhandanstalt tevékenységének 1994. december 31-i megszűnésével pozíciója véget ért. Ezt követően a 2000-es hannoveri vilákiállítás főbiztososa volt.

22 Klaus Karl Anton von Dohnanyi (Hamburg, 1928. június 23. –) német jogász és politikus. 1972 és 1974 között szövetségi oktatási és tudományügyi miniszter, 1969 és 1981 között a német Bundestag tagja, 1981 és 1988 között Hamburg szabad és Hanza-város első polgármestere. 1990 és 1994 között von Dohnanyi a Treuhandanstalt privatizációs megbízottjaként tevékenykedett.

23 Klaus Schucht (Breslau, 1930. február 25. – Flims, Svájc, 2001. január 18.) német politikus, 1991 és 1994 között a Treuhandanstalt igazgatótanácsának tagja, 1995 és 1999 között Szász-Anhalt gazdasági minisztere.

- 1996. évi ingatlanjogi konszolidációs törvény

A vagyonkezelési törvény rendeleteinek végrehajtása²⁴

Néhány héten belül az NDK Minisztertanácsa öt végrehajtási rendeletet adott ki az 1990. június 17-i Treuhandgesetz-re vonatkozóan:

- 1990. augusztus 15. THA-Részvénytársaságok (GBl. DDR 1990 I S. 1076)
- 1990. augusztus 22. A katonai vagyon privatizációja (GBl. DDR 1990 I S. 1260)
- 1990. augusztus 29. Mezőgazdasági és erdőgazdasági népi tulajdon (GBl. DDR 1990 I S. 1333)
- 1990. szeptember 12. a Biztonság védelmi minisztérium – STASI – vagyona (GBl. DDR 1990 I S. 1465)
- 1990. szeptember 12. Gazdasági egységként használt telkek (GBl. DDR 1990 I S. 1466)

5. A népvagyon magánosításával kapcsolatos vélemények, valamint a Rohwedder elleni merénylet

A privatizáció nem csodafegyver, rövid távon jelentős áldozatokkal jár, eredményei inkább hosszú távon jelentkeznek, ezért nem szabad azt az azonnali jólét forrásaként feltüntetni. A volt szocialista vagyon magánosítása sajnálatos módon inkább szanalást, a gyárak-üzemek bezárását jelentette, es nem gazdasági társasággá történő átalakítását. Nem történt meg felkészítésük a piac gazdaságra, ezen kívül a keletnemetek nem kerültek tulajdonosi, menedzseri pozíciókba. Az ide vonatkozó jogi-gazdasági elméletek szerint a szocialista állami vállalatok csak áttétellel: egyszemélyes részvénytársasággá történő átalakítással, azaz uniformizálással vagy pedig egyedileg, adott normatív szabályok közötti meghatározott technikájú átalakulási folyamattal privatizálhatóak. A keletnémet privatizációt azonban nyugati politikusok-topmenedzserek vezényelték le, akiknek nem volt érdeke a parhuzamos konkurencia -kapacitások életben tartása.

A Rohwedderrel szembeni leginkább megfogalmazott kritika, az volt, hogy több mint 3 millió ember vesztette el megélhetését Kelet-Németországban, amikor Treuhand átvette az irányítást és számos gyárat eladott, ezen kívül hatalmas mezőgazdasági földterületeket értékesített, sőt még a Stasi, az NDK titkosrendőrségének tulajdonában lévő földterületeket is eladta. Ez a mások tönkretétele árán elért siker a privatizációs főmegbízottat az akkori Kelet-Németország leggyűlöltebb emberévé tette.

A magánosítással kapcsolatban később számos visszaélést es gazdasági bűncselekményt állapítottak meg, ezért az ügynökséget 1995. január elsejével szövetségi ügynökség átalakították, és „A német egységgel összefüggő különleges feladatok Ügynökségére” nevezték át (Bundesanstalt für vereinigungsbedingte Sonderaufgaben, BvS).

²⁴ de.wikipedia.org/wiki/Treuhandgesetz, de.wikipedia.org/wiki/Treuhandanstalt, allthatsinteresting.com/detlev-rohwedder, thecinmaholic.com/who-killed-detlev-rohwedder, de.wikipedia.org/wiki/Bundesanstalt_für_vereinigungsbedingte_Sonderaufgaben

1991. április 1-jén, húsvéthétfőn, körülbelül 23:30-kor Rohwedder a lakóháza első emeleti ablakán keresztül ölték meg a három puskalövés közül az elsővel. A második lövést néhány másodperccel később adták le, és megsebesítette felesége karját, a harmadik egy könyvespolcot ért el. A lövéseket 63 méter távolságból lőtték ki egy átlósan ellentétes elosztókertből, egy FN FAL típusú, 7, 62 × 51 mm-es szabványos kaliberű öntöltő puskából. Ugyanezt a fegyvertípust már bevetették a RAF által 1991. február 13-án a bonni Schloss Deichmannsau-ban lévő amerikai nagykövetség elleni támadásban. Néhány nappal a támadás előtt stratégiai dokumentumokat találtak a bebörtönzött RAF-terroristák között, új tevékenységeket bejelentve. Három perccel a lövöldözés után a düsseldorfi rendőrség nagyszabású embervadászatot indított, amelyben kordonnal zárták le Oberkassel teljes területét, amelyhez Niederkassel is tartozik, és amelyet nagyrészt Rajna-hidakon keresztül lehet elérni, de az elkövetőt és a gyilkos fegyvert nem találták meg. A bűncselekmény helyszínén három patrontokot, egy műanyag széket, egy törülközőt és egy valomáslevelet találtak a Vörös Hadsereg Kommando Ulrich Wessel aláírásával. A műanyag széket valószínűleg arra használták, hogy a fegyvert alapként helyezték el, hogy biztonságosabban lehessen célozni távolról. Ezenkívül távcsövet és három cigarettacsikket találtak. Az elkövetőt vagy elkövetőket nem lehetett azonosítani. 1992-ben a RAF felelősséget vállalt a gyilkosságért.

A Szövetségi Bűnügyi Rendőrség Hivatala 2001-ben az új DNS-elemzéseknek köszönhetően megállapította, hogy a bűncselekmény helyszínén a törülközőn lévő hajnyomok minden kétséget kizáróan a közben elhunyt Wolfgang Gramse (RAF) voltak. A szövetségi ügyészség azonban nem nevezte meg Gramsot gyanúsítottként, mivel úgy ítélte meg, hogy ez a bizonyíték nem elegendő. A cigarettacsikkeken található vércsoport (A) ugyanis nem egyezett meg Gramseval. A cigarettacsikkeken lévő nyálmaradványok csak a vércsoport meghatározásához voltak elegendőek, és nem voltak felhasználhatók későbbi DNS-elemzéshez. A Rohwedder-gyilkosságot, akárcsak a harmadik RAF-generáció másik nyolc gyilkosságát, a mai napig nem sikerült megoldani.

„Alig látta valaki olyan világosan a nehézségeket a kezdetektől fogva, mint Rohwedder. Teljes mértékben tisztában volt azzal, hogy hatalmas változásokra van szükség, amik idő igényesek és amiknek messzemenő társadalmi kihatásai lesznek.”²⁵

Összegzés

Az egyesítést megelőzően az NDK-ban mindenki egyenlőnek számított, az emberek viszonylag minimális életszínvonalon éltek, de legalább mindenkinek volt munkája. 1990. október 3-án két különböző fejlődési útvonalat bejárt állam egyesült, tulajdonképpen az NDK belépett az NSZK-ba, átvéve ezzel minden olyan gazdasági-jogi-intézményi-társadalmi szabályozást, amit a nyugati polgártársaik már évtizedek óta ismertek, használtak és értettek. A rohamosan növekvő munkanélküliség egyfajta stigmává vált. Számos szociológiai hátránya is volt a nyugatnémet társadalmi, gazdasági és valutarendszer teljes körű átvételének. A keletnémet családok karrierje megtört, munkahelyeik megsemmisültek, munkanélküli-segélyekből kellett élniük, szociális segélyezetté váltak. Az újraegyesítést követő kezdeti eufóriát hatalmas

25 Bundespräsident Richard von Weizsäcker am 10. April 1991 über die Tätigkeit Detlev Rohwedders bei der Treuhandanstalt

kiábrándulás követte, míg a nyugatnémet családok csaknem zavartalanul folytathatták megszokott életvitelüket.

Németország immáron 32 éve újra egységes, a 2022-es ünnepek mottója a „Zusammen wachsen” „együtt növekedni” volt. Aktuálisan a német egység politika abból indul ki, hogy a két országrész felzárkózása, összenövése sikeresen befejeződött, így az aktuális kihívásokra (covid regeneráció, energia válság, élelmiszer válság, klíma válság, munkaerőhiány, migráció) megoldására kell koncentrálni. A német egység megvalósulásáról készített 2020-as jelentés megállapította, hogy elérkezett az idő a „Kelet-Nyugat” szemléletmód megváltoztatására, és inkább a városok és vidékük felzárkózására kell koncentrálni.

A 2021-es választások eredményei ugyanakkor felhívták a figyelmet arra, hogy továbbra is szükség van a keleti tartományoknak szóló gazdasági-politikai támogatásra, az ottani ipari telephelyek létrehozására, valamint a keletnémet munkaerő attraktív és zöld energiára épülő lehetőségei körének bővítésére. Elengedhetetlen egy öntudatos és sikeres keletnémet politikai és gazdasági elit kialakítása ahhoz, hogy a keleti tartományok is sikeresen alkalmazzák a regionális politika-mix kínálat megoldásokat, megtalálják és sikeresen pályázzanak a szükséges forrásokra, kialakítsák megélhetési lehetőségeiket, identitástudatukat anélkül, hogy el kelljen hagyniuk szülővárosukat. A közös növekedés kulcsa a tartományok közötti, illetve a tartományok és a szövetségi kormány közötti hatékony együttműködés, ez a közös építkezés a „senkit sem hagyunk lemaradni” elv betartása mellett lehet csak eredményes.

Az idei, 2022-es Német Egység Napja alkalmából készített INSA felmérés szerint a németek 70 százaléka elégedetlen a jelenlegi németországi folyamatokkal, a nyugatnémetek 22, a keletnémetek csupán 17 százaléka elégedett, a kormánnyal a nyugatnémetek 69, a keletnémetek 74 százaléka kritikus, mindez alátámasztja, hogy sok még a teendő. Azonban azt is ki kell hangsúlyozni, hogy a németek relatív többsége a keletnémet EU-beilleszkedést sikeresebbnek tartja, mint más, pl. lengyel és cseh felzárkózást.

Felhasznált Irodalom

AUST, Stefan, RICHTER, Claus, STEINGART, Gábor (2005): *Der Fall Deutschland, Abstieg eines Superstars*, München: Piper Verlag GmbH, Kapitel 9: 1989/1990: Chraskurs in die Einheit 164-195. o., Kapitel 10: 1990 bis 1998: Verblühende Landschaften, 196-215. o.

BIERMANN, Rafael (1997): *Zwischen Kreml und Kanzleramt. Wie Moskau mit der deutschen Einheit rang*, Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh GmbH.

MECKEL, Markus (2019): *Zeitansagen. Texte und Reden aus zwei Jahrzehnten*, Stuttgart: Ibidem-Verlag, 4. Einheit und Zusammenwachsen, 85-118. o.

SÁRKÖZY, Tamás (1993): *A privatizáció Joga Magyarországon (1989-1993)*, Budapest: Akadémia Kiadó. Privatizáció Kelet-Európában: kitörés a szocialista gazdasági rendből 9-16. o.

SCHINDLER, Gerhard (2020): *Wer hat Angst vorm BND?* Berlin: Ullstein Buchverlage GmbH. Staat im Staate? Kontrolle und Untersuchungsausschüsse 172-180. o.

STRONK, Detlef (2009): *Berlin in den Achtziger Jahren. Im Brennpunkt der Deutsch-Deutschen Geschichte*, Berlin: Berlin Story Buchhandlung & Verlag, Die deutsche Einheit 129-140. o.

VON WEIZSÄCKER, Richard (2009): *Der Weg zur Einheit*, München: Verlag C.H. Beck oHG, XXII. Unterwegs zur inneren Einheit: Die Jahre 1990 bis 2009, 129-142. o.

Linkek jegyzéke:

www.researchgate.net/publication/276228465_Von_Plan_zu_Plan_Eine_Wirtschaftsgeschichte_der_DDR

www.tagesspiegel.de/gesellschaft/medien/true-crime-aus-deutschland-5081884.html

www.allthatsinteresting.com/detlev-rohwedder

www.thecinemaholic.com/who-killed-detlev-rohwedder/

Gesetz zur Privatisierung und Reorganisation des volkseigenen Vermögens

TreuhG - nichtamtliches Inhaltsverzeichnis (gesetze-im-internet.de)

Treuhandgesetz und Treuhandanstalt - Deutsche Einheit 1990 (deutsche-einheit-1990.de)

www.welt.de/kultur/plus242197175/Die-Treuhand-Revision-Umkaempfte-Einheit-eine-Auswertung-der-Akten.html

LIQUIDATION OF THE EAST GERMAN COMMON OWNERSHIP - FROM SOCIALIST ECONOMIC PLANNING TO MARKET ECONOMY

EDIT KNOLL-CSETE

The assassination of Detlev Karsten Rohwedder, the politician-businessman who managed East German privatisation, is one of the most mysterious and still unsolved crimes in recent German history. Rohwedder, a recognized Social Democratic politician and businessman, was appointed chairman of the Asset Management Agency (Treuhandanstalt, THA, Treuhand) on July 3, 1990. He held this position as commissioner from August 1990 and then as president from January 1, 1991. He was responsible for the privatization of state-owned plants of the German Democratic Republic (GDR). The manager known for his unique approach was murdered at his house in Düsseldorf on Easter Monday, April 1991. The real motive of the case and the culprit is unknown to this day. The crime was claimed by the left-wing terrorist Red Army Faction (RAF), however, the investigation raised a number of questions that might suggest that former employees of the East German Stasi or

the former East German party (the SED) could also be held responsible for the murder, although interestingly, there was nothing in the clues to suggest that they might lead to the eastern states. Rohwedder undertook to restore the economy of the former eastern provinces, to this end the management and reorganization of East German assets, as well as the implementation and management of the privatization of publicly owned plants. In addition to the resolution of the East German economy and the privatization of nearly twelve thousand commonly owned plants in GDR, his responsibilities also included the rearrangement of land and real estate ownership. In a peculiar way, he completed his task by closing the plants and selling them out cheaply, and he was also responsible for cutting more than 3 million jobs.

Keywords: privatization law, German unity, East German economy, unemployment, government agency, methods of privatization